

KS. KRZYSZTOF WITKO

EUCHARYSTIA:
SAKRAMENT NOWEGO I WIECZNEGO PRZYMIERZA
SZKIC DO TEOLOGICZNO-PASTORALNEGO UJĘCIA
BIBLIJNYCH ŹRÓDEŁ EUCHARYSTII*

Dla chrześcijan jest czymś oczywistym, że słowa konsekracji wypowiedziane nad winem podczas mszy św.: „Bierzcie i pijcie z niego wszyscy: to jest bowiem kielich krwi mojej nowego i wiecznego Przymierza, która za was i za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów. To czyńcie na moją pamiątkę”, są słowami Jezusa z Wieczernika. Przekazuje nam je m.in. Ewangelia wg św. Mateusza: „Pijcie z niego wszyscy, bo to jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów” (Mt 26,27-28). Z pewnością mniej oczywiste jest to, że wypowiadając je, Jezus nawiązuje do słów wypowiedzianych 1250 lat wcześniej na Synaju przez Mojżesza: „Mojżesz wziął krew i pokropił nią lud, mówiąc: ‘Oto krew przy-

Ks. dr KRZYSZTOF WITKO – wykładowca teologii w Metropolitalnym Wyższym Seminarium we Lwowie, aktualnie pracuje jako duszpasterz w Paryżu; adres internetowy: witko2@wanadoo.fr

* Niniejszy tekst opiera się na wybranych opracowaniach francuskojęzycznych: J. D a n i é l o u, *Sacramentum futuri. Etudes sue les origines de la typologie biblique* (seria: Etudes de Théologie historique), éd. Beauchesne, Paris 1950; L. B o u y e r, *Eucharistie*, Paris: Desclée 1966; J. J é r é m i a s, *La dernière Cène. Les Paroles de Jésus*, Paris: Cerf 1972; [brak aut.] *Eucharistie*, „Fêtes et saisons” 1980, nr 342; *Eucharistie dans la Bible*, red. A. Marchadour, „Cahier Evangile” 1991, nr 37; *Introduction à l'étude de la théologie*, red. J. Doré, t. I-II, Paris: Desclée 1991-1992; L.-M. C h a u v e t, *Les sacrements. Parole de Dieu au risque du corps*, Paris: Editions Ouvrières 1993; M. M e t z g e r, *Histoire de la liturgie. Les grandes étapes* (seria: Petite encyclopédie moderne du christianisme), Paris: DDB 1993; D. de la M a i s o n n e u v e, *Le judaïsme*, Paris: Atelier 1998; E. M a z z a, *L'action eucharistique Origine, développement, interprétation* (seria: Liturgie), Paris: Cerf 1999.

mierza, które Pan zawarł z wami na podstawie wszystkich tych słów” (Wj 24,8).

Dla lepszego rozumienia Eucharystii, dla pogłębienia wiary i jej lepszego przekazu, trzeba więc poznać Stare Przymierze, w odniesieniu do którego przymierze Chrystusa jest nowym Przymierzem. Stare Przymierze jest bowiem początkiem Nowego. Eucharystia jest nowym Przymierzem z punktu widzenia swej treści, lecz nie wszystko jest w niej nowe. U jej korzeni bowiem znajduje się struktura żydowskiej celebracji uczyty paschalnej.

Zamiarem niniejszego przyczynku do wykładu nauki o sakramentach z biblijno-teologicznego punktu widzenia jest zwrócenie uwagi, że poniżej przedstawiona problematyka biblijnych źródeł Eucharystii wskazuje na komplementarność egzegezy i teologii. Oznacza to konieczność ścisłego powiązania *auditus fidei* z *intellectus fidei*. Niewątpliwie przewyciężenie fałszywego dualizmu między danymi Objawienia i teologią sakramentów otwiera perspektywę ekumenicznego dialogu i „dialogicznego personalizmu” w duszpasterskiej praktyce Kościoła. Tak więc wzrost „biblijnej świadomości” u chrześcijan oraz wpływ myślenia egzegetycznego na teologię sakramentów stanowią niezawodnie podstawę odnowy refleksji teologicznej.

I. STARE PRZYMIERZE POCZĄTKIEM NOWEGO

„Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana” (Łk 22,20).

Na pustyni Synaj (Wj 19,1), u stóp Horebu (Pwt 1,6) miało miejsce najważniejsze wydarzenie Starego Testamentu – zawarcie przymierza. Ustanawiając Eucharystię na Ostatniej Wieczerzy, Jezus nawiązuje do tradycji mojżeszowego przymierza. Mówiąc: „Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana” (Łk 22,20), sięga do słów Mojżesza na Synaju: „Oto krew Przymierza” (Wj 24,8), oraz urzeczywistnia zapowiedź proroka Jeremiasza: „Oto nadchodzą dni – wyrocznia Pana – kiedy zawrę z domem Izraela i z domem judzkim nowe przymierze” (Jr 31,31). Eucharystia, zgodnie z wolą samego Jezusa, jest więc nowym wydarzeniem w dziejach przymierza Boga z ludem Izraela:

– przymierza, którego historia nie zaczyna się wraz z Jezusem, ale to On odnawia je i dopełnia;

– przymierza, które Jezus sprawuje w nowy sposób, lecz na bazie istniejącej już przed Nim celebracji (kult);

– przymierza, które sięga korzeniami do tradycyjnych rytów żydowskich, a Jezus nadaje mu nowe znaczenie i nową treść¹.

Aby lepiej zrozumieć tradycję, w którą wpisuje się Jezus, prześledźmy najważniejsze etapy biblijnej historii Przymierza.

1. PRZYMIERZA BOGA Z NOEM I ABRAHAMEM²

Bóg pragnie przymierza z każdym człowiekiem. Przymierze z Noem jest pierwszym przymierzem, które ma miejsce na początku ludzkości (por. Rdz 9,8-17). Bóg zainicjował powszechne przymierze „ze wszystkimi istotami, które są na ziemi” (Rdz 9,17).

Jakkolwiek przymierze z Noem jest fundamentalne, jednak jest ono tylko „jednokierunkowe”: objawia wolę Boga względem człowieka, ale bez wzajemności (bez czynnego udziału człowieka). Wzajemność pojawia się dopiero wraz z przymierzem Boga z Abrahamem. Bóg zawiera tu przymierze bardziej ścisłe, już nie z całą ludzkością, ale z konkretnym człowiekiem i jego potomstwem na wszystkie pokolenia (Rdz 17,7).

Znakiem tego przymierza nie będzie już znak naturalny, który wszyscy będą mogli zobaczyć (tęcza), lecz umowny znak naznaczony na ciele każdego mężczyzny z potomstwa Abrahama (obrzezanie). Wraz z Abrahamem rodzi się lud Boży, ale nie jest to jeszcze pełnia przymierza. Jest to przymierze bez „umowy” (kontraktu): są to narodziny przymierza, które domaga się następnego etapu.

¹ Por. *Eucharistie dans la Bible*, „Cahier Evangile” 1991, nr 37, s. 15-40; *Eucharistie*, „Fêtes et saisons” 1980, nr 342, s. 2-3; M. Metzger, *Histoire de la liturgie*, s. 8-40; D. de la Maisonneuve, *Le judaïsme*, s. 31-32, 151-152; E. Mazza, *L'action eucharistique*, s. 5-11.

² Por. H. de Lubac, *Dieu se dit dans l'histoire. La Révélation divine* (seria: Foi Vivante 159), Paris: Cerf 1974, s. 47-48; *Eucharistie*, s. 3-4; K. Witko, *Dire la foi chrétienne à l'homme d'aujourd'hui. L'essai de Jean Daniélou (1905-1974) et son enjeu théologique pour notre temps*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2005, s. 49-53.

2. PRZYMIERZE MOJŻESZOWE³

Rzecz dzieje się w XIII wieku przed Chrystusem. Lud z pokolenia Abrahama jest w niewoli egipskiej, znajduje się na obcej ziemi – poza ziemią, którą Bóg mu obiecał. W rzeczywistości ów lud nie zna innego imienia Boga poza imieniem Boga swoich Ojców – „Boga Abrahama, Izaaka i Jakuba” (Wj 3,6).

Punktem wyjściowym przymierza mojżeszowego jest bunt przeciwko krzywdzie. Mojżesz zabija nadzorcę egipskiego i ze strachu przed karą faraona ucieka do kraju Madian. To właśnie tam następuje zwrot w relacji między Bogiem i ludźmi. Bóg przejmuje odtąd inicjatywę w zbawczym dziele swego ludu.

a) *Krzew płonący ogniem (Wj 3,1-15)*

Bóg jako pierwszy wychodzi na spotkanie z Mojżeszem, objawiając się mu w płomieniu ognia, ze środka krzewu, który się nie spalał (w. 2-3). To Bóg zatem, a nie Mojżesz, podejmuje dzieło wyzwolenia swego ludu (w. 7-8). Ale wyzwolenie nie jest celem samym w sobie. Ma ono doprowadzić do oddania czci Bogu na górze (w. 12). W końcu Bóg objawia Mojżeszowi swe imię: „Jestem, Który Jestem” (w. 14). Imię Boga będzie „pamiątką” tego wydarzenia (przymierza) dla przyszłych pokoleń (w. 15).

b) *Elementy Przymierza na Synaju*

Tak więc możemy teraz wyliczyć następujące cztery elementy potrzebne do wypełnienia wielkiego „Przejścia” (Paschy) od wyzwolenia do przymierza.

1) **Propozycja.** Przymierze ma miejsce tylko wtedy, gdy jedna z jego stron wyjdzie z jego propozycją („oferta”). Bóg złożył taką ofertę w momencie epizodu gorejącego krzewu (Wj 3,2). Następnie ponawia ją na Synaju (Wj 19,5).

³ Por. H. de L u b a c, *Dieu se dit dans l'histoire. La Révélation divine*, s. 48-49; *Eucharistie*, s. 4-5; J. D o r é, *La Révélation*, w: *Introduction à l'étude de la théologie*, red. J. Doré, t. II, Paris: Desclée 1992, s. 327-329; K. W i t k o, *Dire la foi chrétienne à l'homme d'aujourd'hui*, s. 53-54.

2) **Ustalenie treści przymierza.** Dokument oficjalny (kontrakt) ustala, czego ma dotyczyć przymierze. Jego treść otrzymuje Mojżesz od Boga na górze i przedstawia ją ludowi (Wj 19,3.7; 24,1.3). Najlepiej odzwierciedlają ją Dekalog (Wj 20,1-17 i 34,10-28) i „Tablice Prawa” (Wj 34,1).

3) **Przystąpienie (zgoda).** Strona, której proponuje się przymierze, powinna zgodzić się na przedstawione warunki i przystąpić do niego: „Uczynimy wszystko, co Pan nakazał” (Wj 19,8; 24,7).

4) **Rytualne zawarcie przymierza.** Po wypełnieniu trzech pierwszych warunków można przejść do sprawowania rytu, na mocy którego dokonuje się zawarcie przymierza. Polega on na całopalnej ofierze biesiadnej (lub ofierze „Pokoju”) i pokropieniu ludu krwią (Wj 24,5-8).

c) *Ryty uzupełniające*

Jakkolwiek prawnie niekonieczne do ważności przymierza, zazwyczaj dodaje się do tych czterech elementów jeszcze dwa rytmy dodatkowe. Z jednej strony – **uczte**, która na Synaju jest wspólnotowym posiłkiem z cielców złożonych na ofiarę. Z drugiej – **wybór elementu materialnego**, który staje się **świadcstwem** zawartego przymierza. Na Synaju, dla narodu wybranego, który jest jeszcze ludem nomadów, będzie to **Arka Świadcstwa** o tym, że Bóg jest obecny pośród swego ludu (Wj 25,9-16): „Tam będę się spotykał z tobą” (Wj 25,22).

d) *Potwierdzenia i odnowienia Przymierza*

Cała historia Izraela, także historia dzisiejszego judaizmu⁴, jest potwierdzeniem i odnową Przymierza z Bogiem na Synaju. I tak po wejściu do Ziemi Obiecanej, podczas nadzwyczajnego zgromadzenia zwołanego przez Jozuego w Sychem, lud odnowi przymierze mojżeszowe zawarte z Bogiem (Joz 24,1-28). Następnie, każdego roku Żydzi będą świętować Przymierze na Synaju i dar Prawa (Tora) w święto Tygodni (Shavouoth), które przypada po upływie siedmiu tygodni po Święcie Paschy. Dlatego też otrzymało ono nazwę Piędziesiątnicy⁵

Ponieważ naród wybrany był ciągle niewierny swemu Przymierzemu, trzeba było je nieustannie odnawiać (ponawiać). Toteż prorocy nawoływali naród

⁴ Por. D. de la M a i s o n n e u v e, *Le judaïsme*, s. 153-155.

⁵ Por. tamże, s. 107-126.

Izraela do wierności Przymierzu, przy czym Ezechiel i Jeremiasz zapowiadali ustanowienie nowego Przymierza, które będzie wieczne i polegać będzie na przemianie serca (Ez 36 i Jr 31).

Po powrocie z niewoli babilońskiej (538 r. przed Chrystusem) konieczność odbudowy świątyni zniszczonej w 587 r. uświadomiła ludowi, że jego trudne doświadczenia i niepowodzenia są wynikiem niewierności Przymierzu. Pisarz Ezdrasz dokonuje wówczas reformy religijnej w Jerozolimie (Neh 8-10). To zgromadzenie w Jerozolimie uważa się za akt powstania *judaizmu* (chodzi o tzw. *pierwszy judaizm*. Drugi, który trwa do dzisiaj, jest judaizmem „bez Świątyni” i powstał po zburzeniu Świątyni w Jerozolimie w roku 70 po Chrystusie)⁶

II. EUCHARYSTIA: PEŁNIA PRZYMIERZA⁷

Chrystus „jest pośrednikiem Nowego Przymierza” (Hbr 9,15). Wydając się za nas na krzyżu, wszystko wypełnia (por. J 19,30). Tymczasem chrześcijanie każdego pokolenia mają wejść w to, co dokonało się raz na zawsze w Chrystusie (por. Hbr 7,27). Chrzest, zanurzając w śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa, stanowi pierwszy *akt wejścia* człowieka w Nowe Przymierze. Eucharystia jest jego szczytem. Wspominając śmierć i zmartwychwstanie Pana, oczekując na powtórne Jego przyjście (por. II i III Modlitwa eucharystyczna), wierzący – przez sprawowanie Eucharystii – uczestniczą w ofierze dziękczynienia, którą Chrystus składa swemu Ojcu, aby przywrócić między Bogiem i ludźmi nowe i wieczne przymierze. A poprzez przyjmowanie ciała i krwi Tego, który ofiarował się za ludzi, uczniowie Chrystusa wzmacniają i przypieczętowują to przymierze.

1. POWOLI „ZAPOWIADA SIĘ” EUCHARYSTIA⁸

Raz jeszcze zauważmy: specyfika życia i działalności Jezusa ukazuje się w żydowskich formach celebracji Przymierza i Jego odnowienia. W tym kon-

⁶ Por. tamże, s. 20-35.

⁷ Por. L. B o u y e r, *Eucharistie*, s. 158-181; J. J é r é m i a s, *La dernière Cène*, s. 90-125; *Eucharistie*, s. 5-14; E. M a z z a, *L'action eucharistique*, s. 7-50.

⁸ Por. J. D a n i é l o u, *Sacramentum futuri*, s. 5-20; M. M e t z g e r, *Histoire de la liturgie*, s. 23-40; *Eucharistie dans la Bible*, s. 4-23.

tekście narodzą się sakramenty Nowego Przymierza, a szczególnie Eucharystia. To, czym żyjemy dzisiaj, sięga korzeniami dalej niż do samego Chrystusa, ponieważ Jezus wpisał nowość swych słów w wierzącą tradycję swego narodu. Zbawienie przyniesione w Nowym Przymierzu, ma swe początki w Starym Przymierzu Boga z narodem wybranym. Jakkolwiek Eucharystia zawiera nową treść Nowego Przymierza dokonanego w Jezusie Chrystusie, to ramy jej celebracji są podobne do Przymierza na Synaju, z jego czterema konstytutywnymi elementami:

- 1) Wszystko zaczyna się od zgromadzenia ludu na wezwanie Boga, przekazane przez Mojżesza (Wj 19,10).
- 2) Zgromadzonemu ludowi Mojżesz oznajmia to, co usłyszał od Boga (Wj 19,3; 24,3.7).
- 3) Lud wyraża zgodę na ogłoszone słowo Boże (Wj 19,8; 24,7).
- 4) Teraz można zawrzeć Pakt Przymierza (Wj 24,5-8).

Warto też zwrócić uwagę na to, że wielkie zgromadzenia w Sychem z Jozuem i w Jerozolimie z Ezdraszem odbywają się wg struktury Zgromadzenia na Synaju, jak ukazuje to poniższa tabela:

AKCJA LITURGICZNA	NA SYNAJU: Wj 19-24	SYCHEM: Joz 24	EZDRASZ: Neh 8
ZWOŁANE ZGROMADZENIE	Mojżesz w imieniu Boga	Jozue	Naród w Jerozolimie
PROKLAMACJA SŁOWA	Dekalog	„Cudowne dzieła Boga”	Prawo Mojżeszowe: Tora
PRZYSTĄPIENIE (ZGODA)	„Uczynimy wszystko, co Pan nakazał”	Wyznanie wiary	Ceremonia pokutna
PAKT PRZYMIERZA	Ofiara całopalna	Kamień przymierza	„Lud poszedł, by jeść i pić” w szafasach

Taką samą strukturę odnajdujemy zarówno w scenie uczniów z Emaus, jak i w celebracji eucharystycznej (msza):

AKCJA LITURGICZNA	EMAUS: Łk 24,13-35	MSZA
ZWOŁANE ZGROMADZENIE	Jezus dołącza się do uczniów	Zgromadzenie
PROKLAMACJA SŁOWA	Jezus wyjaśnia im Pisma: Łk 24,27	Liturgia Słowa
PRZYSTĄPIENIE (ZGODA)	„Zostań z nami...”: Łk 24,29	Wyznanie wiary Wstępny dialog modlitwy eucharystycznej
PAKT PRZYMIERZA	Łamanie chleba: Łk 24,30	Liturgia eucharystyczna

Spróbujmy sformułować wniosek: od Synaju do mszy – zamiar jest ten sam: darmowe udzielenie się Boga swemu ludowi; ta sama forma: zgromadzenie, proklamacja Słowa, ofiara i komunia (wspólnota stołu). Tymczasem zmienia się zasięg aktu: jeden jest nietrwały, drugi – doskonały; na Synaju – szkic, we mszy – ostateczne wykonanie (wypełnienie się).

Myśl ta wymaga jednak dalszego rozwinięcia. Św. Łukasz przedstawia scenę uczniów z Emaus (24,13-35) jako model każdej celebracji eucharystycznej: spotkanie (zgromadzenie wokół Pana) – liturgia Słowa na podstawie Biblii – liturgia łamania chleba. Taki przebieg celebracji jest dla Ewangelisty symbolem całego życia chrześcijanina. Drogą jest nasze codzienne życie, w którym Zmartwychwstały Pan jest zawsze obecny: niezawodnie towarzyszy nam, nawet jeśli „oczy nasze nie potrafią Go rozpoznać”

Dzięki Słowu Pańskiemu i praktyce gościnności (przyjęciu obcego), oczy wierzących otwierają się podczas łamania chleba i rozpoznają, że Pan Zmartwychwstały nie przestaje iść razem ze swoim ludem.

2. GŁOSZENIE DOBREJ NOWINY

Tymczasem scena z Emaus nie kończy się na rozpoznaniu Zmartwychwstałego Pana przy łamaniu chleba. Uczniowie, pomimo wieczoru, powracają do Jerozolimy, aby ogłosić swym braciom Dobrą Nowinę, że Chrystus zmartwychwstał. Otóż, podobnie jak w wydarzeniu z Emaus, rozesłanie wiernych zebranych na Eucharystii, aby głosili Dobrą Nowinę i świadczyli o Zmartwychwstałym Panu, jest na wskroś ewangelicznym zakończeniem ich eucharystycznego zgromadzenia.

Św. Mateusz mówi to samo, tylko w inny sposób, w swej Ewangelii Zmartwychwstania (Mt 28,1-8). Grób został pusty: nie ma już w nim ciała Jezusa. Anioł Pański przemówił jako pierwszy do kobiet i oznajmił im

Zmartwychwstanie Chrystusa: „Wiem, że szukacie Jezusa Ukrzyżowanego [...] Zmartwychwstał [...] i oto udaje się przed wami do Galilei. Tam Go ujrzycie” (Mt 28,5-8).

Przypomnijmy, że św. Mateusz pisze swą Ewangelię dla wspólnot judeo-chrześcijańskich⁹ Pierwsi chrześcijanie ze środowiska żydowskiego wiedzą, że Galilea jest na granicy świata pogańskiego – to region Palestyny, który ma reputację skażonego przez pogaństwo: „Czyż może być co dobrego z Nazaretu?” (J 1,45; zob. J 7,52). Ewangelista uwypukla ten aspekt, wkładając w usta anioła jakże znamienne słowa:

– „Nie ma Go tu”: Zmartwychwstałego nie ma tam, gdzie wydaje się tylko pozornie, że jest.

– „Udaje się przed wami do Galilei”: zanim uczniowie tam przybędą, Zmartwychwstały jest już obecny w świecie na poły „pogańskim”, i właśnie tam Go ujrzą.

W rzeczywistości każde zgromadzenie eucharystyczne „odsyła” niejako chrześcijanina do świata „pogańskiego”, ponieważ tam znajduje się Pan i tam czeka na swoich, aby się im ukazać.

3. SŁUŻBA JAKO PIERWSZA MISJA DO SPEŁNIENIA

W opisie Ostatniej Wieczerzy Jezusa z uczniami św. Jan nie tylko że nie podaje słów ustanowienia Eucharystii, lecz nie czyni nawet do niej aluzji. Z jakiego powodu? Nikt tego nie wie na pewno. Być może uważa, że rozdział szósty jego Ewangelii wystarcza¹⁰ Cokolwiek by powiedzieć, jest prawdą, że jego milczenie o tym pozostaje dla nas zagadką. Oryginalnym rysem św. Jana pozostaje niewątpliwie to, że jest on jedynym Ewangelistą, który przekazuje znamieny gest Jezusa podczas tej Wieczerzy: umycie nóg (J 13,4-20). Z midraszu do Księgi Wyjścia wiadomo, że nawet niewolnik żydowski nie był zobowiązany do mycia nóg swemu panu¹¹ Reakcja Piotra dobrze świadczy, do jakiego stopnia ten gest Jezusa mógł wydać się szokujący i gorszący. Tymczasem Jezus nie tylko że sam go czyni, lecz ponadto prosi, aby jego uczniowie postępowali podobnie: „Dałem wam bo-

⁹ Por. Cl. T a s s i n, *L'Evangile de Matthieu. Commentaire pastoral*, Paris: Centurion 1991, s. 10-12.

¹⁰ Por. A. M a r c h a d o u r, *L'Evangile de Jean. Commentaire pastoral*, Paris: Centurion 1992, s. 184-185.

¹¹ Por. tamże, s. 182.

wiem przykład, abyście i wy tak czynili, jak Wam czyniłem” Oto Janowy ekwiwalent eucharystycznego: „Czyńcie na moją pamiątkę”

Stanowi to doniosłą naukę dla naszego pojmowania Eucharystii i dla sposobu jej przeżywania. Nie możemy sprawować Eucharystii „synoptyków” bez podjęcia Janowego przykładu „obmywania nóg” W ten sposób służba drugiemu, aż do unizenia się podobnego do unizenia Pana obmywającego stopy swoim uczniom, staje się częścią składową każdej praktyki Eucharystii. W Wielki Czwartek liturgia Ostatniej Wieczery przypomina nam o tym w rycie obmycia nóg. Sprawowanie Nowego Przymierza domaga się przeżywania Przymierza w duchu służby i tak jak Pan nam dał tego przykład. Być jako służdy – oto pierwsza misja chrześcijan w świecie.

4. „BĄDŹCIE EUCHARYSTYCZNI”

Ewangelia św. Jana, który przekazuje znak umycia nóg, jest wymownym świadectwem tego, że nasze życie winno iść w parze z wiarą i praktyką eucharystyczną. Niemożliwe jest zatrzymanie się na aspekcie adoracji i kontemplacji w przeżywaniu Eucharystii. Wierzący winien „poślubić” aspekt służby i ofiary, aby w pełni uobecnić eucharystyczny akt Chrystusa. Sięgnijmy w tym miejscu jeszcze po świadectwo św. Pawła. W Liście do Kolosan używa on wyrażenia, które jest tłumaczone na język polski: „I bądźcie wdzięczni” (3,15). Jeśli jednak odwołać się do oryginału greckiego, znajdujemy formułę dużo bardziej wyrazistą: „Bądźcie eucharystyczni” lub „żyjcie eucharystycznie” (και ευχαριστοι γινεσθε).

Z całą pewnością św. Paweł zachęca w ten sposób do postawy dziękczynnej względem Boga. Jednakże słowo, którego tutaj używa, jest tym samym słowem, które Jezus wypowiada podczas Ostatniej Wieczery (Mt 26,27): „odmówił dziękczynienie” (και ευχαριστησας). A zatem wyrażenie Pawłowe wskazuje na potrzebę głębszego rozumienia jego treści. „Bądźcie eucharystyczni” nie oznacza tylko „bądźcie wdzięczni”, lecz żyjcie jak Chrystus, który wydaje swe ciało i przelewa swą krew, aby złożyć dziękczynienie swemu Ojcu w imieniu całej ludzkości. Innymi słowy: czyńcie z całego waszego życia i z każdego waszego czynu ofiarę dziękczynienia – Eucharystię.

5. „CHRYSTUS EUCHARYSTYCZNY”

Jezus zrealizował w sposób doskonały tę ścisłą więź między codziennym życiem i gestem eucharystycznym. Eucharystyczny gest Ostatniej Wieczery

jest szczytem całego Jego życia. Każda jednak chwila w Jego życiu była ofiarą składaną Bogu za ludzi. W chwilach kuszenia przez szatana Jezus ofiarowuje się Ojcu. W swoim chrzcie Jezus powierza się Ojcu. Dyskutując z faryzeuszami i czując ich nienawiść względem siebie, Jezus ofiarowuje się Ojcu... W ten sposób całe życie Chrystusa jest eucharystyczne. Podobnie i nasze życie, dzięki Chrystusowi, jest powołane do tego, by być eucharystycznym (por. III i IV Modlitwa eucharystyczna).

Tak więc trzeba to mocno podkreślić: nie ma „innego Jezusa życia” i „innego Jezusa Kalwarii”, Jezusa codzienności i Jezusa od święta (wyjątkowego Jezusa Ostatniej Wieczerzy). To ten sam Pan ofiarowuje się Bogu w życiu codziennym, ten sam na Ostatniej Wieczerzy i na Kalwarii. Podobnie nie ma innego chrześcijanina „na mszy” i innego chrześcijanina w codziennym życiu, chrześcijanina liturgii i chrześcijanina misji. To wciąż ten sam chrześcijanin, którego całe życie stopniowo staje się Eucharystią¹²

6. PUSTE MIEJSCE:

ŻYĆ PRZYMIERZEM ZNACZY SŁUŻYĆ W OCZEKIWANIU NA PANA

Według zwyczaju żydowskiego posiłku paschalnego (Seder¹³), drzwi pokoju, w którym będzie spożywany posiłek, winny być uchylone, a na stole postawiona jedna zastawa więcej, jako znak oczekiwania na Mesjasza, który ma przyjść w noc paschalną. Pierwsi chrześcijanie przejęli ten zwyczaj do swoich świąt wielkanocnych, nadając mu inne znaczenie. Zbierali się w sobotę wieczorem, czuwali i modlili się całą noc w oczekiwaniu na ponowne przyjście Chrystusa. Dopiero rano, kiedy kur zapiał, sprawowali Eucharystię, ponieważ Pan jeszcze nie powrócił¹⁴

Eucharystia jest więc najpierw wspólnotą stołu dla uczniów Chrystusa, którzy oczekują Jego powrotu i spożywają chleb i wino, ponieważ Pan nie powrócił jeszcze. W tym kontekście lepiej rozumiemy wagę słów aklamacji anamnezy: „Oczekujemy Twego przyjścia w chwale”, która następuje od razu po przeistoczeniu (czyli po „dokonaniu” obecności sakramentalnej Chrystusa poprzez konsekrację chleba i wina). Zgodnie z nauką św. Pawła, owa proklamacja naszego oczekiwania na powrót Pana w czasie Eucharystii uwypukla

¹² Por. J a n Z ł o t o u s t y, *Homilie na Ewangelię według świętego Mateusza* (homilia 50, 3-4), PG 58, 508-509.

¹³ Por. D. de la M a i s o n n e u v e, *Le judaïsme*, s. 115-116.

¹⁴ Por. M. M e t z g e r, *Histoire de la liturgie*, s. 41-67.

aktywny wymiar oczekiwania chrześcijan: „Ilekcroć bowiem spożywacie ten chleb albo pijecie kielich, śmierć Pana głosicie, aż przyjdzie” (1 Kor 11,26).

Od razu też trzeba zwrócić uwagę na Chrystusowe rozumienie tego oczekiwania. Z jednej strony Pan powiedział wyraźnie, wg ostatnich słów Jezusa zanotowanych przez św. Mateusza: „A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,20). Z drugiej według Łk 12,36 Pan powiedział także: „A wy bądźcie podobni do ludzi oczekujących swego Pana, kiedy z uczyty weselnej powróci”

Oczekiwanie na przyjście Pana jest zatem czasem, w którym chrześcijanin żyje już teraz nowością dokonanego przez Chrystusa Przymierza z Bogiem, lecz przeżywa je zarazem w nadziei na ostateczne i całkowite wypełnienie się Nowego i Wiecznego Przymierza na końcu czasów. To oczekiwanie jest dynamicznym okresem w historii chrześcijan, którzy żyją Eucharystią, przyjmując postawę sług względem Boga i ludzi, aż do dnia powrotu Pana.

Tymczasem nie można w tym miejscu pominąć jeszcze jednego ważnego aspektu, na który zwraca uwagę św. Łukasz w przypowieści o czuwaniu (Łk 12,35-38). Mowa tam o trzymających zapalone pochodnie sługach, których biodra są przepasane. A gdy Pan nadejdzie, nastąpi jakby odwrócenie ról (napotyamy tu niejako dokładną replikę umywania nóg w Ewangelii św. Jana) – oto Pan, zamiast być obsługiwany, sam obsługuje uczniów: „Szczęśliwi owi słudzy, których Pan zastanie czuwających, gdy nadejdzie. Zaprawdę, powiadam wam: Przepasze się i każe im zasiąść do stołu, a obchodząc będzie im usługiwał” (Łk 12,37).

7. BŁOGOSŁAWIENI, KTÓRZY SĄ WEZWANI

Na każdej Eucharystii powtarzamy słowa zaczerpnięte z Apokalipsy św. Jana: „Błogosławieni, którzy są wezwani na ucztę Godów Baranka” (19,9). Czym są owe Gody, jak nie pełnią Przymierza? I kim jest ten Baranek, jeśli nie jedynym i prawdziwym barankiem paschalnym, którym jest Chrystus? Będąc posiłkiem wspólnoty spożywającej baranka ofiarowanego dla Nowego Przymierza, Eucharystia pozostaje w naszym ziemskim życiu obecnością nowego i wiecznego świata otrzymanego od Boga. Wraz z Przymierzem dokonanym w Chrystusie „to, co dawne minęło, a oto (wszystko) stało się nowe” (2 Kor 5,17). Księga Apokalipsy mówi o tym podobnie: „I ujrzałem niebo nowe i ziemię nową, bo pierwsze niebo i pierwsza ziemia przeminęły” (21,1).

Tak więc biorąc do rąk chleb, Pan Jezus trzyma jeden z najbardziej podstawowych elementów naszego ziemskiego życia, aby ukazać w nim ostateczną formę nowego świata po Zmartwychwstaniu. I jeśli my sami przyjmujemy ten chleb w Komunii św., pozwalamy wówczas zmartwychwstałemu Chrystusowi, aby przemieniał nas tak, byśmy mogli żyć z Nim (por. Rz 6,8).

Oto tajemnica Eucharystii: wejść w życie Chrystusa i pozwolić Mu wejść w nasze ludzkie życie. Dlatego św. Jan zanotuje te słowa Jezusa: „Kto spożywa Ciało moje i Krew moją pije, trwa we Mnie, a Ja w nim” (J 6,56). Słowo „trwa” odsyła nas do początku tego artykułu, tzn. do Przymierza na Synaju i jego Arki: „I uczynią mi święty przybytek, abym mógł [trwać] z nimi” (Wj 25,8). Jak Arka wędrująca na pustyni przypominała ludowi jego Przymierze z Bogiem, tak Eucharystia, która „wkracza” w historię ochrzczonych, przypomina im nieustannie o ich Nowym Przymierzu z Bogiem, Ojcem Jezusa Chrystusa.

Przez wieki naszej chrześcijańskiej historii, jak niegdyś przez okres 40-letniej wędrówki narodu hebrajskiego na pustyni, Bóg mówi nam o Eucharystii to samo, co powiedział dawniej do ludu wybranego o Arce: „Tam będę się spotykał z Tobą” (Wj 25,22).

III. OD PRZYMIERZA DO TEOLOGII SAKRAMENTÓW: RETROSPEKTYWA I PROSPEKTYWA¹⁵

W chrześcijaństwie fundamentalnym elementem służącym do opisu tajemnic wiary jest pojęcie „działania dwukierunkowego”. Wpierw mamy „działanie”, przez które sam *Bóg daje się* człowiekowi, *udziela się* światu i historii poprzez serię wydarzeń, które znajdują swój szczyt i pełnię w Jezusie Chrystusie: wyraża to pojęcie „Przymierza”. Następnie mamy „działanie”, przez które *człowiek* otwiera się na Boże Przymierze (Objawienie) i przyjmuje je za takie: wyraża to słowo „wiera”

Każde z tych dwóch „działań” dokonuje się w określony sposób. Przybycie objawiającego się Boga do człowieka jest najpierw *działaniem samego Boga*: zbawcze dzieło Boga polega na następujących po sobie Jego interwencjach w historii, które otwierają człowieka na Boży plan zbawienia. Dzieło to dociera do świadomości człowieka w formie *czynu* i *słowa*, poprzez zespół

¹⁵ Por. L. B o u y e r, *Eucharistie*, s. 5-30; *Introduction à l'étude de la théologie*, t. I, s. 6-16; t. II, s. 27-49, 370-377; L.-M. C h a u v e t, *Les sacrements*, s. 5-67.

środków, którymi są najpierw *Pismo Święte, Tradycja i liturgia*, lecz także z nich biorące swój początek i sens – *regulacja Urzędu Nauczycielskiego i dogmatyczne sformułowanie języka wiary*. Z kolei otwarcie się człowieka na działanie Boga jest aktem wiary, *decyzją*, życiowym wyborem i egzystencjalnym zaangażowaniem, które znajdują swe odzwierciedlenie w różnorodnych *praktykach* życia chrześcijańskiego (np.: słuchanie Słowa Bożego, celebrowanie liturgiczne i etyka). W liczbie tych praktyk znajdują się i te, które prowadzą do prawdziwego *poznania* tajemnicy wiary (teologia).

Wskazując na element poznania, który nie jest ani jedyny, ani pierwszy w wierze, możemy w tym miejscu sformułować kilka wskazówek dla teologii sakramentalnej.

Zważywszy, że aspekt poznania odgrywa ważną rolę w wierze pojętej jako zgoda na treść Objawienia (Przymierze z Bogiem), w chrześcijaństwie otwiera się szeroka perspektywa dla prawdziwej pracy umysłu. Teologia sakramentalna dąży właśnie do rozumienia wiary wyrażonej w szczególny sposób w sakramentalnej praktyce Kościoła. Dlatego też jej uprawianie nie jest jakimś kaprysem, zajęciem nadobowiązkowym, lecz powołaniem i zadaniem szczególnym w Kościele. Teologia sakramentów jest wzięciem na poważnie Bożego Objawienia i wiary człowieka, pojętej jako dojrzała i przemyślana odpowiedź na propozycję zawarcia Przymierza z Bogiem.

Z drugiej strony teologia sakramentalna nie powinna nigdy zapomnieć o tym, że jej źródłem i przedmiotem są:

- wiara, która leży u jej początków
- i Objawienie Przymierza Boga z ludźmi w liturgii i życiu Kościoła, które to Przymierze stanowi źródło wiary.

Wynika stąd, że teologia sakramentalna, jako refleksja intelektualna i systematyczna prowadząca do poznania sakramentów, nie powinna nigdy odcinać się od całości praktyk i życia Kościoła. Będąc nie tylko przekazaniem zbioru prawd wiary przeznaczonych do poznania, lecz sposobem *udzielenia się* człowiekowi samego Boga, a przez to *zbawieniem* dla człowieka – Objawienie odwołuje się nie tylko do *poznania*, lecz także, a nawet przede wszystkim, do liturgicznej praktyki Kościoła, jak również do całej postawy człowieka, jego osobowego – i osobistego – zaangażowania.

EUCARISTIE:
SACREMENT DE L'ALLIANCE NOUVELLE ET ÉTERNELLE.
EBAUCHE D'UNE APPROCHE THÉOLOGICO-PASTORALE
DES SOURCES BIBLIQUES DE L'EUCARISTIE

R é s u m é

Cet article a pour intérêt principal de mieux faire comprendre l'enjeu d'une bonne connaissance des sources bibliques de l'Eucharistie aussi bien pour la théologie sacramentaire que pour la pastorale. C'est ainsi qu'on peut mesurer la complémentarité des apports exégétiques et du contenu dogmatique de l'Eucharistie, de l'*auditus fidei* et de l'*intellectus fidei*, dont les acquis ne relèvent pas d'une comparaison classificatrice, voire parfois d'une tension contradictoire, mais de l'expression d'une unicité symphonique et d'une véritable spécificité de la foi chrétienne. En lien étroit avec la notion biblique de l'Alliance, la réflexion dogmatique sur les sacrements évitera ainsi de réduire son approche à un enseignement purement conceptuel et doctrinal, et permettra de considérer l'ensemble de la pratique sacramentelle et liturgique comme un lieu ecclésial et théologal décisif, un lieu où se manifeste pleinement la vie chrétienne comme une manière dialogale d'être avec Dieu et les autres.

Słowa kluczowe: Eucharystia, teologia sakramentów, Nowe Przymierze, liturgia.

Key words: Eucharistie, théologie des sacrements, Nouvelle Alliance, liturgie.